

Гуровского, интеграцию важных культурных составляющих радикально-демократического дискурса в его текстах. Акцентируется необходимость тщательного изучения полноты и сложности его связей с дискурсивными радикально-демократическими практиками популярной сенсационной литературы.

Ключевые слова: история североамериканской литературы, Вольны, Адам Гуровский, дискурс, радикально-демократическая, сенсационная литература.

Kalinichenko Mykhaylo. Adam Gurowski: a Sensational Native of Volyn in the Discourse of American Popular Literature of the XIX Century. The article introduces a fundamentally novel interpretation of the creative evolution of Adam Guriwski – a native of the Volyn region and a popular North-American author. Sensational publications, created during his stay in the United States in 1850–1860s, reflected the most essential feature of his personal and creative biography – his ability to easily assimilate, adapt and transform the worldview and aesthetic concepts of American democratic culture. Meanwhile, modern literary historians are confident that the evolution of artistic and political views of Gurowski was influenced primarily by the socio-philosophical thought of the Old World. Such a view completely disregards the American roots of the creative work of Gurowski and leaves totally unnoticed the process of integration of important cultural components of radical democratic discourse in his popular sensational texts. The article accentuates the necessity of careful reexamination of the totality and complexity of his connections with the discursive practice of radical-democratic popular sensational literature of the XIX century.

Key words: history of North-American literature, Volyn, Adam Gurowski, discourse, radical-democrats, sensational literature.

Стаття надійшла до редколегії
16.04.2014 р.

УДК 82-6Шевченко

Галина Карпінчук

Епістолярій Тараса Шевченка: внесок у його дослідження Михайла Новицького

У статті розглянуто внесок шевченкознавця М. М. Новицького (1892–1964) у виявлення та вивчення епістолярію Т. Г. Шевченка. Зокрема, розкрито його заслуги в опрацюванні епістолярію поета з архіву Департаменту поліції та інших архівів Петербурга, Москви, Києва; проаналізовано підготовлені ним наукові праці із цієї теми та окреслено участь у виданнях епістолярію Т. Г. Шевченка.

Ключові слова: епістолярій, автографи, архів, шевченкознавство, видання епістолярію Т. Г. Шевченка, М. М. Новицький.

Постановка наукової проблеми та її значення. Аналіз досліджень цієї проблеми. Епістолярій Т. Г. Шевченка – одне із першоджерел вивчення його життя та творчості. Листи поета охоплюють і розкривають понад двадцять років – від 15 листопада 1839 р. (дата найранішого листа, адресованого поетом брату М. Г. Шевченку) до 21 лютого 1861 р. (час написання передсмертного листа до І. М. Мокрицького). У них, як зауважує М. Х. Коцюбинська, Т. Г. Шевченко постає «...у взаємодії з оточенням, з людьми найближчими й тими, що на офіційній відстані» [6, с. 17]. Історію опублікування епістолярію Т. Г. Шевченка, текстологічні принципи його друкування, атрибування, особливості коментування поетових листів та листів до нього вивчали Л. Ф. Кодацька («Листи до Т. Г. Шевченка»), Ж. Т. Ляхова («Сергій Єфремов – дослідник листування Шевченка»), М. Х. Коцюбинська («Шевченкові листи») та ін. [6; 8; 9]. Проте на сьогодні однією із проблем шевченкознавчої науки є відсутність праць, які б розкривали внесок у дослідження епістолярію поета вчених-шевченкознавців ХХ ст. (Ж. Т. Ляхви, Л. Ф. Кодацької); зокрема, не вивчено й напрацьовань із цієї теми М. М. Новицького (20.09.1892 – 29.03.1964), який понад сорок років досліджував біографію Т. Г. Шевченка, а також його літературну та мистецьку спадщину.

Метою статті є дослідження ролі М. М. Новицького у виявленні та оприлюдненні епістолярію Т. Г. Шевченка. Ця мета передбачає виконання таких **завдань:** аналіз джерельної бази (друковані праці вченого та архів, видання епістолярію Т. Г. Шевченка за його участю), встановлення принципів роботи М. М. Новицького з листами: визначення текстологічних рішень ученого, відзначення його роботи над коментарями.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Праця вченого в галузі шевченкознавства розпочалася 1921 р. під керівництвом С. О. Єфремова і тривала понад сорок років. За цей час він підготував близько двадцяти шевченкознавчих статей про поета та упорядкував понад тридцять видань його творів. Завдяки зусиллям вченого в архіві Департаменту поліції було розшукано 68 не відомих раніше в шевченкознавстві документів з історії арештів Т. Г. Шевченка. Серед виявлених матеріалів був і епістолярій поета.

Перша публікація вченого, присвячена поетовому листуванню, з'явилася 1924 р. під заголовком «Недруковані листи Т. Г. Шевченка» [11, с. 126–128]. Тут М. М. Новицький подав лист Т. Г. Шевченка до віце-президента Академії мистецтв Ф. П. Толстого від 12 квітня 1855 р. з колекції І. С. Абрамова. Із нього дізнаємося про клопотання Т. Г. Шевченка в справі його звільнення з-під арешту. У цій же статті М. М. Новицький подав і лист до Г. П. Галагана від 27 травня 1858 р. із проханням Т. Г. Шевченка прийняти в Качанівці художника І. І. Соколова. Ще два листи під заголовком «З листування Шевченка» М. М. Новицький надрукував у часописі «Глобус» (1928, № 5). Один із них був адресований Ф. М. Лазаревському (від 22 квітня 1848 р.), інший – М. О. Максимовичу (від 22 листопада 1858 р.), М. М. Новицькому належить і атрибуція останнього (раніше вважали, що лист адресований П. О. Кулішу).

М. М. Новицький виявив також в архіві Департаменту поліції частину листування, що була вилучена під час арешту Т. Г. Шевченка у квітні 1847 р. Ці листи він уперше надрукував у праці «Шевченко в процесі 1847 р. і його папери» [13, с. 51–99]. Серед них епістолярій поета до: Р. Р. Штрандмана (14 грудня 1843 р.), Я. Г. Кухаренка (25 травня 1845 р.), І. В. Гудовського (22 вересня 1845 р.), М. М. Карпа (22 вересня 1845 р.). Завдяки цим матеріалам було додано нові факти до біографії поета і значно розширено відомості про його оточення під час його перебування в Україні до арешту 1847 р. Стало відомо про дружбу Т. Г. Шевченка з художником М. М. Карпом (1827–? рр.), учителем дітей В. М. Рєпніна в Яготині Р. Р. Штрандманом (1822–1869 рр.), чернігівським поміщиком В. Й. Єзучевським (1805 – ? рр.) та чиновником Міністерства державних маєтків В. Галузевським. У листі київського фотографа І. В. Гудовського йдеться про передплату та розповсюдження «Живописной Украины» та участь у цій справі І. Гудовського; про картину роботи Т. Г. Шевченка, яку купив В. Й. Єзучевський. Р. Р. Штрандман запрошував Т. Г. Шевченка відвідати Яготин, а Я. Г. Кухаренко – станицю Уманську. Ще один лист до Т. Г. Шевченка, що його вмістив М. М. Новицький, від Правління Харківського університету, датований 13 листопада 1844 р., – про передплату «Живописной Украины».

Листування поета, надруковане М. М. Новицьким, згодом було введено до видань: «ПЗТ. Т. 3. Листування» (1929), «ПЗТ. В 10 т., т. 6» (1939–1964), «ПЗТ. В 6 т., т. 6» (1963–1964), «Листи до Т. Г. Шевченка» (1962), «Листи до Тараса Шевченка» (1993). На жаль, оригінали більшості із цих листів втрачені.

Збереглося тільки два листи, які тоді вперше надрукував учений. Це лист В. М. Рєпніної до Т. Г. Шевченка від 9 грудня 1845 р. На його звороті рукою Т. Г. Шевченка записаний псалом 81 («Межь царями судіями»). А на звороті вже згаданого вище листа Я. Г. Кухаренка був автограф псалма 149 («Псаломъ новый господеві»). До сьогодні ці псалми датують так, як визначив їх створення М. М. Новицький на основі датування надісланих Т. Г. Шевченкові листів.

У статті «Шевченко в процесі 1847 р. і його папери» М. М. Новицький подав і надрукований до нього епістолярій Т. Г. Шевченка, звіривши його з першоджерелами. У подальших публікаціях ці тексти друкуються за його звіркою. Це листи до поета П. О. Куліша від 20 жовтня 1843 р, 5 червня, 31 грудня 1844 р., 25 липня 1846 р. та Г. Ф. Квітки-Основ'яненка від 22 листопада 1841 р., 29 квітня 1842 р. (місце знаходження автографів на сьогодні невідоме).

У 1920-х рр. М. М. Новицький разом із П. П. Филиповичем, В. В. Міяковським, П. І. Рупніним, Д. М. Рєвучьким входив до Комісії для видавання пам'яток новітнього письменства, яка розпочала роботу над першим повним зібранням творів Т. Г. Шевченка (далі – ПЗТ). Очолював Комісію С. О. Єфремов. Коли науковці розпочали роботу над виданням, то передусім було вирішено друкувати його щоденник та епістолярій. Своє рішення Комісія аргументувала тим, що в шевченкознавстві саме ця творча спадщина поета є найменш вивченою і відомою. Листування ж заслуговує особливої уваги як «...першоджерело, достовірний документ вивчення його життєвого шляху: це справжня автобіографія поета, – нехай і не повна, нехай і в уривках, нехай і писана з випадкових у кожному

окремому випадку мотивів і під різними та з різними замірами, але така, що ціле свідоме життя охоплює і втілює його автентичними рисами» [19, с. 28–29].

Тексти епістолярію Т. Г. Шевченка було доручено підготувати М. М. Новицькому. Для опрацювання листів він був відряджений до Петербурга, Чернігова, Ніжина, де на той час зберігалися їх автографи та перші публікації. Про те, що доручення було виконано, свідчить Постанова комісії для видавництва пам'ятників новітнього письменства [14, арк. 1].

Із зазначеного документа дізнаємося, що в архівах Петербурга М. М. Новицький виявив близько 50 автографів листів Т. Г. Шевченка. Вчений опрацював і ту частину епістолярію, яка зберігалася у ВУАН, Чернігівському історичному музеї імені В. В. Тарновського. Про складнощі роботи над упорядкуванням видання М. М. Новицький згодом писав: «...треба пам'ятати, що біографічні матеріали, спомини, листи, щоденник Шевченка були покалічені з цензурних та особистих причин... особливо листи! Тут стільки плутанини в датах, стільки редакторського свавілля, змін і пропусків з приводу мотивів моральних, особистих – що жах бере» [10, арк. 8].

Незважаючи на труднощі підготовки тому до друку, вже 5 лютого 1928 р. листи Т. Г. Шевченка віддали у видавництво. Менш ніж за рік упорядники підготували та передали в друкарню й коментарі до видання.

Третій том ПЗТ під назвою «Листування» вийшов друком у 1929 р. Вперше у цьому зібранні було надруковано двадцять чотири не відомих раніше в шевченкознавстві листи з епістолярію Т. Г. Шевченка, більшість з яких розшукав М. М. Новицький. Серед виявлених листів: епістолярій поета до В. О. Закревського (10 листопада 1843 р.), Н. Б. Суханової (4 травня 1859 р.), до невідомого (до Д. О. Хрущова 24 травня 1859 р.), П. Ф. Симиренка (26 листопада 1859 р., 3 січня, 1 лютого 1860 р.), Марії та Михайла Максимовичів (від 22 липня 1859 р.); листи до Т. Г. Шевченка О. П. Чернишова (2 грудня, грудень 1847 р., 29 березня 1850 р.), Василя та Федора Лазаревських (жовтень 1847 р.), Ф. М. Лазаревського (лютий, березень, 20 квітня, 21 квітня, 20 травня 1848 р.), М. С. Александрійського (16 серпня 1848 р.), М. М. Лазаревського (17 червня 1859 р.) та ін.

М. М. Новицькому у виданні належить і атрибуція частини епістолярію. Зокрема, він встановив, що лист Т. Г. Шевченка до Я. Г. Кухаренка слід датувати кінцем лютого 1843 р., а не 24 березня 1844 р., як його датували раніше. Дату було встановлено за змістом наступного листа від 26 листопада 1844 р., у якому йдеться: «Оце другий рік, як я з тобою не балакаю» [18, с. 30–31]. М. М. Новицький зауважує, що цю фразу варто було б сприймати як «абсолютно незрозумілу, коли б і першого листа датувати 1844-м роком» [19, с. 411]. (В останньому виданні ПЗТ подано ще точнішу дату – 31 січня 1843 р.). Вчений також встановив дати листів поета до М. О. Осипова – 20 травня 1856 р. та до О. М. Плещеева – 6 квітня 1855 р., останній раніше датували 1856 р. Цю атрибуцію враховано і в ПЗТ у 12 т. Вчений уточнив також дату листа до О. М. Бодянского – 13 травня 1844 р. Цей лист попередньо датували 13 березня того ж року. (Під час підготовки ПЗТ у 12 т. (т. 6) було з'ясовано, що йдеться про 6–8 травня 1844 р.).

М. М. Новицький встановив адресата листа від 20 грудня 1847 р. Ним був Михайло Лазаревський, а не Василь, як вважали раніше. В останньому виданні ПЗТ, на жаль, не вказано кому належить атрибуція. М. М. Новицькому вдалося встановити й особу Буткова, про якого є згадки в листі до О. М. Бодянского від 29 червня 1844 р. Тут йдеться про історика Петра Григоровича Буткова, а не літературознавця Якова Петровича, як було прийнято вважати. Саме на допомогу П. Г. Буткова сподівався поет у справі видання альбому «Живописная Украина» – відзначив М. М. Новицький. На жаль, не вдалося оминати у виданні і деяких неточностей. Так, у 3-му томі «Листування» помилково зазначено прізвище адресата листа від 10 січня 1850 р. Ним був не начальник III відділу О. Ф. Орлов, а помічник начальника III відділу Л. В. Дубельт (ПЗТ, у 12 т., т. 6, с. 232). Коли видання вже надрукували, було виявлено лист Т. Г. Шевченка до М. С. Щепкіна від 4 січня 1858 р. Його упорядники вмістили наприкінці тому.

Листи у виданні подано мовою оригіналу зі збереженням авторської пунктуації. «Мовно-правописна й пунктуаційна непорядкованість видання, безперечно, знижувала його вартість», – зазначив згодом В. С. Бородін [3, с. 549]. Проте хоча такий спосіб друку й затруднює саме прочитання епістолярію, його застосування можна виправдати. Це корисно передусім дослідникам-текстологам та лінгвістам при вивченні текстів і мови Т. Г. Шевченка.

Цікаво, що в одному томі в хронологічному порядку містилися листи Т. Г. Шевченка та листи-відповіді до нього, що, на жаль, у наступних академічних виданнях не повторювалося. «Вони [листи-відповіді] мали служити допоміжним матеріалом для коментування листів Шевченка» [12, с. 63].

Загалом до тому ввійшло 423 листи: 225 листів Шевченка та 198 – до поета.

У цьому томі вражає загальний обсяг коментарів – понад 600 сторінок, третину з яких підготував М. М. Новицький. Зокрема, він автор коментарів про Тетяну Волховську, Ганну Закревську, Андрія Козачковського, Григорія Тарновського, Романа Тризну та ін.

Складною була робота над написанням коментарів про петербурзьке та оренбурзьке оточення Т. Г. Шевченка. Завдяки М. М. Новицькому було зібрано й подано відомості про петербурзьких приятелів Т. Г. Шевченка – видавця Валер'яна Семененка-Крамаревського, художника Федота Ткаченка, художника Кіндрата Єжова, а також його оренбурзьке оточення – чиновника Оренбурзької прикордонної комісії Михайла Александрійського, голову Оренбурзької прикордонної комісії Михайла Ладигенського, перекладача Миколу Костромитинова, прапорщика, помічника Олексія Бутакова Ксенофонта Поспелова, коменданта Новопетровського форту Антона Маєвського, підполковника, офіцера для особливих доручень Окремого оренбурзького корпусу Юхима Матвєєва. Всього М. М. Новицький подав коментарі про понад двадцятьох персоналій. Вчений є також автором коментарів про історію видання «Живописная Украина», арешт Т. Г. Шевченка 1859 р., цензуру Кобзаря 1860 р. та ін.

М. М. Новицький підготував і подав у розділі «Бібліографічні про листи до Шевченка нотатки» історію побутування Шевченкового епістолярію, зазначив джерела текстів, за якими вони друкувалися. Очевидно, зібрана вченим інформація використовувалася і в пізніших виданнях шевченкіани. В останньому виданні ПЗТ у 12 т. її було ще раз звірено, уточнено та доповнено. М. М. Новицькому належать також усі покажчики до тому листування: хронологічний, іменний, географічний.

Працю вченого пізніше високо оцінили шевченкознавці Олександр Білецький та Євген Кирилюк: «Головну ж частину своєї роботи над листами М. М. Новицький виконав як упорядник і коментатор III тома повного зібрання творів Шевченка, що вийшов у 1929 р. під заголовком “Листування”» [17, арк. 2–3].

Одразу після виходу два (3-й і 4-й) томи ПЗТ отримали численні рецензії. Так, О. Дорошкевич назвав їх «головним досягненням наукового шевченкознавства 1920-х років». Він також зазначав: «Ці монументальні видання особливо цінні своїми примітками та багатющими коментарями. <...> В коментарях подано велику кількість біографічних фактів, а також даних, що стосуються дослідження світогляду поета, літературних впливів, його оточення тощо» [4, с. 355]. Він же з-поміж недоліків видання зазначив надмірну докладність та відсутність методологічної єдності. (Останнє можна пояснити тим, що над коментарями працювала група вчених).

На жаль, на цьому робота над Повним виданням творів Т. Г. Шевченка припинилася. Уже в 1929 р. було заарештовано С. О. Єфремова (липень) та В. В. Міяковського (вересень). Тоді ж потрапив у поле зору НКВС і М. М. Новицький – справу на нього було відкрито в грудні 1929 р. (про що свідчать матеріали ЦДАГО (ф. 263, оп. 1, № 57013), які опрацював С. І. Білокінь) [1; 2]. Заарештували та репресували вченого в жовтні 1937 р. Покарання він відбував на Далекому Сході.

Після повернення із заслання у липні 1946 р. М. М. Новицький продовжив вивчення епістолярію Т. Г. Шевченка. У 1949 р. до Державного музею Шевченка, де на той час працював вчений, від Л. З. Скубачевської надійшла частина листів з архіву М. К. Чалого. Це були листи до поета та про нього М. К. Чалому. Опрацювати їх доручили М. М. Новицькому.

Виявлений епістолярій вчений разом із директором музею К. П. Дорошенко задумали видати окремою книжкою. Про це свідчать матеріали Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтв України (далі – ЦДАМЛМУ): «Збірку листів до Т. Г. Шевченка за роки 1842–1861 – ми розбиваємо на три розділи. До першої частини збірки ми відносимо ті листи, які ще невідомі шевченкознавцям, дослідникам і друкуються вперше. В другій частині – подається листування, що вже було надруковано в книзі М. К. Чалого “Жизнь и произведения Т. Г. Шевченка” (Київ, 1822), на сторінках журналу “Киевская старина” і газети “Киевлянин” (листи Бр. Залеського та М. С. Щепкіна)» [5, арк. 15].

Заново вирішили упорядники подати ті листи, які з причин цензурних чи особистих М. К. Чалий не міг надрукувати у своїй книзі повністю. Серед епістолярію – листи В. М. Репніної, братів Лазаревських, Б. Г. Суханова-Подколзіна та інших. До третьої частини мали увійти листи про Т. Г. Шевченка. Передбачалося, що книжку доповнюватимуть передмова, коментарі та іменний покажчик.

В архіві М. М. Новицького зберігається інструкція щодо роботи над епістолярієм: листи, при потребі, передбачалося атрибутувати, а самі їх тексти подати в орфографії ХХ ст. У коментарях до видання мала бути інформація літературно-історичного та текстологічного характеру (тут планували зазначити мотиви атрибуції, розкрити імена згаданих персоналій та історичних подій, пояснити малозрозумілі місця, вказати неточності й пропуски в попередніх публікаціях).

Уже 1957 р. з невідомих причин підготовка до друку видання припинилася, про що свідчить відповідь К. П. Дорошенко І. С. Зільбернштейну від 5 червня 1957 р.: «Мы действительно предполагали подготовить к печати полное собрание писем к Шевченко, но давно отказались от своего намерения...» [7, арк. 19 зв.].

Листи із колекції М. К. Чалого разом із підготовленими коментарями було вирішено оприлюднити в київському журналі «Советская Украина». У двох номерах журналу (№ 10–11) надруковано 40 листів до Т. Г. Шевченка, 23 із них публікувалися вперше. Це такі листи, як епістолярій до Т. Г. Шевченка М. К. Чалого (від 8 вересня 1860 р.), Ф. Л. Ткаченка (від 16 серпня 1860 р.), Н. М. Забіли (від 21 вересня [1860 р.]), П. О. Брилкина (від 18 червня 1860 р.), Бр. Залеського (від 20 або 27 вересня 1859 р.), О. О. Корсуна (від 2 травня 1842 р.), А. І. Толстої (13 грудня 1857 р., 28 липня, 1 жовтня [1858 р.]), В. М. Репніної (від 7 листопада 1844 р.) та ін.

Сімнадцять листів, що їх раніше оприлюднив М. К. Чалий, було заново звірено, уточнено та надруковано без купюр. Це листи до Т. Г. Шевченка В. І. Штернберга (липень, 1842 р.), О. М. Бодяньського (25 жовтня 1844 р.), А. І. Толстої (20 лютого 1856 р., 19 квітня [1858 р.]), М. П. Федорова (8 жовтня, 9 листопада 1860 р.), І. М. Сошенка (13 грудня 1860 р.) та ін.

Кожний із листів містив підготовлені М. М. Новицьким коментарі історико-літературного та текстологічного характеру. Вченому також удалося атрибутувати окремі з них. Зокрема, лист Д. С. Каменецького було датовано груднем 1859 р., згодом атрибуцію М. М. Новицького підтримав В. С. Бородін, аргументувавши таке датування змістом листа, у якому йдеться про коректуру «Кобзаря» 1860 р., яка тривала у грудні 1859 р. – січні 1860 р. (Л. Ф. Кодацька вважала, що цей лист написано у травні 1860 р.).

За змістом М. М. Новицькому вдалося атрибутувати лист до Т. Г. Шевченка від Олексія Жемчужникова (літо 1860 р.). Підставою атрибуції є те, що адресат згадує про Р. О. Підгорецького, якого знав саме О. М. Жемчужников.

Незважаючи на значну роботу вченого, стаття під назвою «Неизвестные письма к Шевченко» з'явилась друком у жовтні 1962 р. за підписом лише К. П. Дорошенко. Хоча, як відомо, М. М. Новицький звіряв тексти, писав коментарі та примітки, особисто носив матеріали в редакцію.

На захист вченого стала група українських письменників та науковців, що листовно звернулися до «Літературної України, на сторінках якої 7 грудня 1962 р. за підписом М. Т. Рильського, Є. Шаблювського, М. Х. Коцюбинської, Ф. Сарани, Ю. О. Івакіна, А. Костенка та Ф. Ястребова було надруковано таке: «Як встановлено, ця публікація за двома підписами – К. Дорошенко та М. Новицького – була спочатку віднесена до редакції “Советская Украина” і вручена Л. Хінкулову (відповідальний за випуск часопису “Советская Украина”. – Г. К.) самим Мих[айлом] Новицьким. Коли ж, після перекладу передмови російською мовою і ретельної звірки М. Новицьким листів з оригіналами, публікації були особисто К. Дорошенко подані до журналу вдруге, на них значилося лише її ім'я» [15, с. 2]. Тільки після цієї публікації часопис «Советская Украина» назвав справжнього автора статті (№ 12, 1962 р.).

У ЦДАМЛМУ у фонді М. М. Новицького зберігається ще частина матеріалів, які не були опубліковані у статті. Серед них – п'ять листів, не відомих на той час у шевченкознавстві. Це епістолярій до Т. Г. Шевченка М. П. Федорова від 8 жовтня, 1 листопада та 9 листопада 1860 р., де йдеться про літературні читання, К. І. Гена від 3 жовтня 1860 р. про передплату альманаху «Основа», М. К. Чалого від 16 жовтня 1860 р. з проханням до Т. Г. Шевченка про сприяння художнику В. Орловському та роль недільних шкіл. Ще два листи А. О. Козачковського від 6 жовтня 1860 р. з оцінкою «Кобзаря» та А. І. Маркелової від 23 жовтня 1860 р. із запрошенням Т. Г. Шевченка на творчий вечір раніше друкувалися скорочено. Як бачимо, ці матеріали містять нові відомості про знайомих Т. Г. Шевченка, його зацікавлення та оцінку сучасниками творів поета.

Згодом ці листи увела до видання Л. Ф. Кодацька («Листи до Т. Г. Шевченка», К., 1962 р.). Ім'я М. Новицького – дослідника листів – Л. Ф. Кодацька не згадує. Сам М. М. Новицький на це видання

написав рецензію, яку вже після його смерті надрукував Ф. Сарана у журналі «Радянське літературознавство» (1966 р., № 2) [16, с. 62–67]. У детальному аналізі цього видання М. М. Новицький указує на значні його недоліки – від підрахунку листів, опублікованих уперше, до помилок і пропусків у текстах. Редактор, який не бачив на власні очі деяких автографів, використовував «непевні» джерела і допустив помилки в коментарях і навіть у представленні персоналій.

У 1962 р. через описану історію із плагіатом, до якого була причетна директор Державного музею Шевченка, М. М. Новицький змушений був звільнитися з роботи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На жаль, праця М. М. Новицького над епістолярною спадщиною Т. Г. Шевченка, яка почалася 1924 р. і тривала впродовж усього його творчого життя, загалом так і не була поцінована в шевченкознавстві. Видання «ПЗТ. Т. 3. Листування» (1929 р.) за його упорядкуванням було заборонене впродовж багатьох років, а результатами праці М. М. Новицького над дослідженням листування Т. Г. Шевченка в 1950-х рр. скористалися інші шевченкознавці. Тому так важливо означити, що М. М. Новицький-шевченкознавець розшукав і надрукував близько 90 листів з епістолярію Т. Г. Шевченка, серед яких понад 50 було опубліковано вперше. Близько двадцяти листів він атрибутував, а його наукові коментарі стали важливим джерелом для подальшого вивчення життя та творчості Кобзаря. Опрацювання всієї наукової спадщини М. М. Новицького на основі його друкованих праць і видань творів Т. Г. Шевченка, а також дослідження матеріалів архіву вченого дає можливість синтезувати й оцінити його заслуги у становленні та розвитку шевченкознавства 1920–1960-х рр.

Джерела та література

1. Білокінь С. Досьє шевченкознавця / Сергій Білокінь // Літературна Україна. – 2007. – № 38 (5226). – С. 1, 8.
2. Білокінь С. Досьє шевченкознавця / Сергій Білокінь // Літературна Україна. – 2007. – № 39 (5227). – С. 7, 8.
3. Бородін В. С. Текстологія / В. С. Бородін ; АН УРСР ; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка // Шевченкознавство: підсумки й проблеми. – К. : [б. в.], 1975. – С. 499–558.
4. Дорошкевич О. Сучасний стан шевченкознавства / Ол. Дорошкевич ; Ін-т Т. Шевченка // Етюди з шевченкознавства : зб. ст. – Х. : [б. в.], 1930. – С. 337–380.
5. Копії листів Я. Г. Кухаренка, А. М. Маркевича, В. І. Штернберга та ін. // ЦДАМЛМУ, ф. 1, оп. 1, од. зб. 102, арк. 15.
6. Коцюбинська М. Шевченкові листи / Михайлина Коцюбинська // Слово і Час : наук.-теорет. журн. – 2008. – № 7. – С. 15–23.
7. Лист К. П. Дорошенко І. С. Зільберштейну від 5 червня 1957 р. // ЦДАМЛМУ, ф. 1, оп. 1, од. зб. 370, арк. 19 зв.
8. Листи до Т. Г. Шевченка: 1840–1861 / АН УРСР ; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка ; ред. Є. П. Кирилук, Л. Ф. Козацька. – К. : [б. в.], 1962. – 331 с.
9. Ляхова Ж. Т. Сергій Єфремов – дослідник листування Т. Шевченка / Ж. Т. Ляхова ; Ін-т л-ри ім. Т. Г. Шевченка НАН України ; Луган. пед. ін-т ім. Т. Г. Шевченка // Збірник матеріалів Тридцять першої наук. шевченк. конф. – К. : [б. в.], 1994. – С. 82–85.
10. Новицький М. М. Біографи Т. Шевченка Чалий та Кониський. Стаття. Автограф [1930 р.] / М. М. Новицький // ЦДАМЛМУ, ф. 1, оп. 1, од. зб. 1, арк. 8.
11. Новицький М. М. Недруковані листи Т. Г. Шевченка / М. М. Новицький // Шевченківський збірник. – К. : Соробкоп, 1924. – Т. 1. – С. 126–128.
12. Новицький М. М. Про видання «Листи до Т. Г. Шевченка» 1962 року (з недрукованих праць шевченкознавця М. М. Новицького подав Ф. К. Сарана) / М. М. Новицький // Радянське літературознавство. – 1966. – № 2. – С. 63–66.
13. Новицький М. Шевченко в процесі 1847 р. і його папери / М. Новицький // Україна : наук. трьохмісячник українознавства. – 1925. – Кн. I–II. – С. 51–99.
14. Постанова комісії для видавництва пам'ятників новітнього письменства про відрядження М. М. Новицького до Петербургу. 1920-ті рр. // ЦДАМЛМУ, ф. 1, оп. 1, од. зб. 366, арк. 1.
15. Рильський М. Лист до редакції «Літературної України» / Максим Рильський [та ін.] // Літературна Україна. – 1962. – № 92 (1854). – С. 2.
16. Сарана Ф. К. З недрукованих праць шевченкознавця М. М. Новицького / Ф. К. Сарана // Радянське літературознавство. – 1966. – № 2. – С. 62–67.
17. Характеристика М. М. Новицького за підписами О. І. Білецького, Є. П. Кирилука // ЦДАМЛМУ, ф. 1, оп. 1, од. зб. 436, арк. 2–3.

18. Шевченко Т. Повне зібрання творів. У 12 т. Т. 6. Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю / Тарас Шевченко ; [редкол. : М. Г. Жулинський (голова) та ін.]. – К. : Наук. думка, 2003. – 496 с.
19. Шевченко Т. Повне зібрання творів Тараса Шевченка. Т. III. Листування / Тарас Шевченко ; Всеукр. акад. наук ; Комісія для видавання пам'яток новіт. укр. письменства ; [ред. С. Єфремова]. – К. : Держ. трест «Київ-Друк», 1929. – XXXVI, 1004 с.

Карпинчук Галина. Епістолярій Тараса Шевченко: вклад в его изучение Михаила Новицкого. У статті розглянуто вклад шевченковеда М. М. Новицького (1892–1964) у виявлення і вивчення епістолярія Т. Г. Шевченка. В частности, раскрыты его заслуги в исследовании эпистолярия поэта из архива Департамента полиции и других архивов Петербурга, Москвы, Киева; проанализированы напечатанные им научные труды и рассмотрено участие М. М. Новицкого в изданиях эпистолярия Т. Г. Шевченко. Установлены текстологические принципы печатания ученым эпистолярия поэта; определено его роль в подготовке комментариев, которые стали важным источником для дальнейшего изучения жизни и творчества Т. Г. Шевченко. Выяснено, что М. М. Новицкий-шевченковед нашел и напечатал около 90 писем из эпистолярия поэта, среди которых более 50 были напечатаны впервые. Около двадцати писем М. М. Новицкий атрибутировал. Работа М. М. Новицкого над эпистолярием Т. Г. Шевченко, которая началась в 1924 г. и длилась на протяжении всей его творческой жизни, так и не была оценена в шевченковедении. Издание «Полное собрание сочинений. Т. 3. Эпистолярій» (1929 г.), в составлении которого принимал участие М. М. Новицкий, было запрещено на протяжении многих лет, а результатами его работы над письмами Т. Г. Шевченко в 1950-х гг. воспользовались другие шевченковеды.

Ключевые слова: епістолярій, автографи, архів, шевченковедення, видання епістолярія Т. Г. Шевченка, М. М. Новицький.

Karpinchuk Halyna. The Correspondence of Taras Shevchenko: Contribution to Study it of Mykhaylo Novytskyi. In this article is relating about the contribution to literature of M. M. Novytskyi (1892–1964). In particular, tells about his work with correspondence of T. H. Shevchenko that was found in archive of Police department and others archives of Peterburg, Moscow and Kyiv. This article shows the part of scientist in the complete edition of letters of T. Shevchenko. Particular attention is paid to determine the peculiarities of individual textual decisions of investigator in this editions (dating, selection of the base text, composition in publishing). M. M. Novytskyi was written commentaries and notes, was composing indexes. Him scientific works used to writing of T. H. Shevchenko biography and others works about poet. The scientific works of M. M. Novytskyi was analysed and we ascertain that scientist found about 90 letters of poet and to him, approximately 50 he was printed for the first time and him belong to attribution about 20 letters of T. H. Shevchenko. The work of M. M. Novytskyi with correspondence of T. H. Shevchenko, which began in 1924 and lasted for the forty years in general has not been appreciated. Edition “Complete works. Vol 3. Letters” (1929) was banned for many years, and the results of scientific work of M. M. Novytskyi used the other philologists in 1950.

Key words: correspondence, autographs, archive, T. H. Shevchenko studies, editions of correspondence of T. H. Shevchenko, M. M. Novytskyi.

Стаття надійшла до редколегії
18.04.2014 р.

УДК 821.161.2.09

Ольга Капура

У статті схарактеризовано феномен фольклоризму в ліричних творах видатного українського письменника М. Старицького. Проаналізовано поетичні твори, де спостерігається процес спілкування автора з народнопоетичною творчістю. З'ясовано особливості переосмислення письменником фольклорних елементів, залучених до художньої канви його ліричних творів. На матеріалі його лірики, ліро-епіки досліджено ідейно-естетичну взаємодію фольклору та літератури від звичайних стилізацій до складного синтезу народних і власне літературних компонентів, розвиток літературної культури «відфольклорної» писемності.

Ключові слова: фольклоризм, М. Старицький, фольклорні елементи, фольклор, література.